

Bioethics as a kind of practical ethics in relation to philosophical theory

Pavel Nikolov

MA student in Practical philosophy, SWU “Neofit Rilski”, pavel_v_nikolov@abv.bg

Abstract: This article aims to consider bioethics as a type of practical ethics that contains a complex and contested connection with philosophical theory. On the one hand, this is necessary because most of the thinkers in this field are philosophers who contribute through philosophical methods of research, respectively through the analysis of historical and philosophical ethical theories. On the other hand, many who work in the field of bioethics, including philosophers, are strongly skeptical of the idea that high theory (such as Kantianism and utilitarianism) should be applied or adapted directly to practical problems. The article shows that the paradigm of high theory tempts every philosopher, but from the point of view of bioethical contemporary reality, as well as from the diversity of various high philosophical theories within philosophy itself, an "nonideal" middle-level theorizing is the place philosophy should occupy in the field of bioethics and related fields. Viewed in this sense, philosophical theory has its rightful place in bioethics, insofar no bioethics could fully exist without the presence of some philosophy, because the problems of bioethics are part of the problems of philosophy.

Key words: bioethics, philosophy, high theory, ethics

Настоящата статия има за цел да разгледа биоетиката като вид практическа етика, съдържаща сложна и оспорвана връзка с философската теория. От една страна това е необходимо, защото голяма част от представителите на тази област са философи, даващи своя принос посредством философските методи на изследване, респективно чрез анализ на историко-философски етични теории, както и чрез конципиране и обосноваване на практически проблеми, възникващи в процеса на биомедицински изследвания или клинична медицина. От друга страна, мнозина, които работят в областта на биоетиката, към тази част включително и философи, проявяват силно изразен скептицизъм към идеята високата теория (например кантианство и утилитаризъм) да бъде прилагана (или грубо

казано „напасвана“) директно към практически проблеми. От тази гледна точка, не е малка частта от биоетиката, която избягва да разсъждава през призмите на високата морална теория като следователно отдава по-голяма полза и значение на други форми на морално мислене. Като пример за това е представяният като философ Уил Кимлицка, според който биоетиката може и трябва да се занимава с работата си като етика, независима от най-високите етични теории (Kumlicka 1996: 256-257). В същата връзка настоящият текст изследва именно конфликта, свързан с отношението на философската теория към практическата етика и по-конкретно биоетиката. Основната част от тази публикация рефлектира от една страна върху съответните претенции за висока теория, а от друга върху партикуларистичната „анти-теория“ като едновременно с това дава превес на различните видове междинни теории, които стоят като баланс между двете крайни позиции.

Дефиницията на връзката между биоетиката и етичната теория допълнително се затруднява от липсата на ясно определение на понятието „теория“. Въпреки че още от Платон и Аристотел философията се занимава с изясняване на това какво е етично, то все пак в историко-философски план няма достатъчно ясно изразена позиция върху това какво всъщност е етично и какво точно е това, което прави някои видове етични разсъждения ясно теоретични за разлика от други, по-практически интелектуални занимания. Така че, когато се изследва естеството на връзката между биоетиката и моралната теория, има голямо значение дали понятието „теория“ ще се конципира тясно, като я ограничим до класически примери като например кантианството или по-широко, за да може да впишем в нея повече и по-различни начини на морална рефлексия. В този ред на мисли, колкото по-широко се зададе определение за „теория“, толкова по-валидна ще е и идеята, че тя трябва да играе важна роля в биоетиката. Проблемът става още по-сложен, когато акцентът се постави и върху това, че биоетиката не е нещо единно, а обхваща различни, но все пак свързани помежду си дейности, някои от които са по-податливи на философската теоретизация от други. Позовавайки се на А. Лондон, като най-непосредствено ниво можем да класифицираме клиничната биоетика, която се изразява в разработването на биоетични концепции, ценности и методи в рамките на областта на болницата или клиниката. Парадигматичната дейност на клиничната биоетика А. Лондон описва като „етичната консултация, при която объркани или притеснени лекари, медицински сестри, социални работници, пациенти или членове на техните семейства призовават етик (наред с

други, напр. психиатри и адвокати) за съдействие при решаването на действителен случай” (London 2001: 98). Тези дискусии се провеждат в реално време и както посочва А. Лондон – те са всичко друго, но не и хипотетични, защото докато тези, които рефлектират върху биоетиката в академичен дискурс, могат да си позволят да стигнат до състояние на неопределеност, клиничният етик трябва да е “наясно, че леглото не е зала за семинари и че трябва да се вземат реални решения” (London 2001: 98). И двата вида биоетична активност са склонни да бъдат изключително практични и ориентирани към резултатите, но клиничният етик обикновено ще бъде предпазлив да се позовава на философска или религиозна теория, тъй като събеседниците му обикновено нямат нито време, нито склонност да обсъждат въпроси на това ниво.

След описаното дотук и в другия край на спектъра на теорията и практиката има биоетика, която можем да определим като теоретично преследване на истината, вариант, невъзпрепятствен от решителните практически ограничения на клиниките и комисиите. Академичният учен е свободен да мисли задълбочено и да теоретизира изключително широко, включително граничейки с полето на фантастиката. За разлика от клиничния етик, академичната философия не е ограничена откъм времето, медицинския кодекс, закона или необходимостта да се стигне до взимане на решение. Именно в рамките на академичната област връзката между философско-религиозната теория и биоетиката е най-явна и най-често прилагана, но тя трябва да е фино балансирана, ако цели интелектуалния ѝ труд в крайна сметка да оказва известно влияние върху практиката и политиката. Предполага се, че стандартната мотивация за практическа етика е да влияе на практиката.

Въпреки че съм скицирал по-горе три различни вида дейности като всички те могат да бъдат включени в общото понятие „биоетика“, трябва да се има предвид, че всеки от тези съставни елементи на биоетиката влияе върху останалите – например биоетичната теория може да повлияе на теченията в политиката, а клиничната практика понякога може да доведе теоретика до преразглеждане на някои от неговите тези и предположения. Трябва също така да се разбира, че доста често едни и същи индивиди могат да участват в различни области на биоетична дейност паралелно и като теоретици, и като консултанти в индустрията или правителството.

След така очертаното биоетично поле едно по-диалектично изследване на ролята на теорията в биоетиката би трябвало да започне с разглеждане на казуси „за“ и „против“

прилагането на теорията на високия морал. Теоретичните въпроси се появяват неизбежно навсякъде в биоетиката, което в крайна сметка поражда възникването на теория или множество теории. В редица случаи мисловните проблеми, които възникват, могат да се определят като типично философски, какъвто е дебатът за аборта или извличането и използването на човешки стволови клетки. Такива оспорвани теми обикновено съдържат редица допълнителни метафизични под-въпроси, свързани с моралния статус на човешките ембриони и плодове. Единственият рационален и правов начин такива въпроси да бъдат разрешавани е да се изслушват различните аргументи с колкото е възможна висока толерантност и да бъдат обмисляни поредица от теоретични предположения и предложения.

Както обаче посочва А. Лондон при подобни ситуации почти задължително възникват конфликти между различните теории и тежестта, която те придават на различни принципи или ценности (London 2001: 122). Поради тази причина при срещата си с подобен тип въпроси биоетиката по естествен начин търси насоки в различни теории за справедливостта. Подобно на Платон и неговите представи за идеалната държава и общество, и тук теоретиците са изкушени да визуализират картина на напълно справедливо общество. Но какъвто е случаят и при Платон, и при други създатели на утопични теории, съвременният теоретик на биоетиката, правейки своите идеализиращи предположения, изпада в състояние на отдалечаване от картината на социалната реалност, каквата я познаваме. Оттук и на подобен тип теоретизации, силно отклоняващи се от настоящата ситуация и основаващи се на абсолютизации и радикален тип мислене, доколкото всяка абсолютизация е радикална, притежават в себе си редица минуси, които в зависимост от конкретните теории имат променливо съотношение с възможните плюсове. Подобен тип рефлексия върху реалността и нейното мисловно надграждане обаче е неизбежен. От Платон насам разумът в европейската мисловна традиция се движи винаги между превъзходни и абсолютни степени. Това движение на мисълта е прието да се нарича рационализъм, въпреки че Ортега може би по-правилно го определя като „радикализъм“. Този тип радикализъм, респективно утопизъм се вижда при Кампанела и „Градът на слънцето“, също при Макиавели и „Владетелят“, при Хобс и „Левиатан“ и т.н. Казано по друг начин – утопизмът не е просто привързаност към дадена теория или политика, а е „присъщ на всичко, създадено от чистия разум“ (Ortega y Gasset, 2002: 117). Оттук и

теоретичната част на биоетиката по необходимост винаги ще съдържа подобен тип радикализъм, заедно с всички произлизащи позитиви и негативи от него. Паралелно с това, може би основната пречка за съгласуването на високата теория с моралната практика и медицината, е липсата на консенсус относно теорията, която трябва да надделее. На първо място има много теории – утилитарни, кантиански, либертариански и т.н. Това не би било сериозен проблем, ако биоетиката е просто академично занимание, но както А. Лондон определя – цялото поле на теоретичната етика трябва да вижда себе си като потенциално полезно ръководство за практиката (London 2001: 166). Дори ако философите биха могли да преодолеят своите на пръв поглед безкрайни и неразрешими различия, свързани с това коя висока теория да се възприеме, то пак би имало разногласия в рамките на предпочитана теория. Пред това изобилие от теоретични възможности вероятността от постигане на някакъв обществен консенсус относно най-добрата интерпретация на най-добрата теория е почти невъзможен. Всъщност според редица автори, вкл. А. Лондон, независимо от обединяващите цели на високата теория, по всяка вероятност тя би послужила най-вече за увеличаване на несъгласието в обществото (London 2001: 180-181). Като пример за това можем да се върнем отново към утопичните теории от миналото. Независимо от философската стойност на изграждането на една идеална утопична теория, онези от нас, които търсим практически средства за прогресиране на справедливостта тук и сега, веднага виждаме, че някои от най-известните теории за справедливостта не са подходящи за прилагане и, напротив, можем да ги определим като откровени анти-утопии. Това е така, защото авторите на тези теории самосъзнателно и субективно ги категоризират като „идеални теории“ – т.е. като теории за това как би изглеждало напълно справедливо общество. Но пропускат да отбележат, че това е само една възможна представа за идеално общество – а именно тяхната субективна представа. Често тази пропаст между субективните идеални теории и различните от тях социални реалности поражда сериозни проблеми, когато се опитваме да си представим как можем да стигнем от мястото, където сме сега, до райски остров, който, ако метафорично назовем „идеална държава“ или „градът на слънцето“, ще се окаже, че въобще не е толкова „райски“. Съмнително е също, че всяка философска теория на високо ниво може да бъде плодотворно „приложена“ директно, за да даде еднозначни отговори на сложни проблеми. В обобщение, подходът към практическата етика, основан на високата етична теория – и

особено върху теориите, показващи утопичен характер – се оказва както полезен, така и вреден за биоетиката, особено на нивата на формиране на социална политика. От друга страна, може отделно да разгледаме анти-теорията в биоетиката.

Въпреки че анти-теорията в биотиката се отличава с по-умерени варианти, които запазват законно място за морални принципи и дори за някои видове теория, техните по-силни антитеоретични варианти се обединяват в отхвърлянето на каквато и да е висока морална теория (Лондон 2001: 199). Докато теоретиците са склонни да предпочитат модели на мислене отгоре надолу, т.е. дедуктивистки, антитеоретиците възприемат начин на мислене отдолу нагоре, при това без да отиват прекалено нагоре. Докато теоретиците са склонни да подчертават способността на нашия обикновен морален опит да бъде подреден и систематизиран, анти-теоретиците подчертават вградената култура, особеностите и неизкоренимата неподготвеност в нашия морален живот. Според това антитеоретично крило на практическата етика, правилният начин да се мисли за публична политика е да се мисли за публична политика, а не за метафизика или гносеология. От което следва, че според този начин на мислене повечето от „инструментите“ на философа са категорично неподходящи за задачата на практическата етика. Тезата на биоетичните анти-теоретици е, че техният метод на морални разсъждения, който „витае много близо до земята“ (London 2001: 200), предлага по-добри шансове за постигане на съгласие между хора с много различни религиозни или теоретични убеждения и следователно е подходящ за разрешаване на клинични или политически спорове в плуралистично, демократично общество.

В заключение, както беше очертано, няма кратък отговор на въпроса какво е теорията за биоетиката и биоетиката за теорията. Всичко зависи от това как характеризираме биоетиката и как разбираме теорията. Според мен парадигмата на високата теория изкушава всеки философ, но от гледна точка на биоетичната съвременна реалност, както и от многообразието на различните високи философски теории вътре в самата философия, едно неидеално теоретизиране на средно ниво е мястото, което философията трябва да заеме в сферата на биоетиката и свързаните с нея области. Разглеждана именно откъм този смисъл, философската теория има своето заслужено място в биоетика, доколкото последната би била ощетена от една изцяло анти-теоретична биоетика – нещо повече, поради естественото на проблемите, които третира, никоя

биоетика не би могла да съществува пълноценно без присъствието на определен тип философия, доколкото проблемите на биоетиката са част от проблемите на философията.

References:

1. Кампанела, Т. 1971. Градът на слънцето. София: Партиздат [Campanella, T. 1971. *Civitas Solis*. Sofia: Partizdat].
2. Макиавели, Н. 2014. Владетелят. София: Изток-Запад [Machiavelli, N. 2014. *The Prince*. Sofia: Iztok-Zapad].
3. Мор, Т. 2019. Утопия: София: Лист [More, T. 2019. *Utopia*. Sofia: List].
4. Ортега-и-Гасет, Х. 2002. Темата на нашето време. [Ortega y Gasset, J. 2002. *Temata na nasheto vreme*. Sofia: Panorama].
5. Хобс, Т. 2017. Левиатан. София: Лист. [Hobbes, T. 2017. *Leviathan*. Sofia: List]
6. Kymlicka, W. 1996. *Moral Philosophy and Public Policy*. Toronto: L.W. Sumner and J. Boyle.
7. London, A. J. 2001. *The Independence of Practical Ethics* //New York: Theoretical Medicine,